

BESPREKING

De zoogdieren van het Eiland van Dordrecht

De afgelopen jaren was het een trend om regionale verspreidingsatlassen te produceren. De landelijke vleermuis- en zoogdieratlassen zijn immers af, zodat de schaarse tijd gestoken kan worden in een gedetailleerde regionale atlas! Vaak levert dat kleine juweeltjes op, met veel aandacht voor specifieke soorten en bijzondere waarnemingen uit de betreffende regio of provincie.

'De zoogdieren van het Eiland van Dordrecht' past naadloos in dit beeld. Het boekwerk vormt de bekroning op het jarenlang inventariseren van zoogdieren door de Natuur- en Vogelwacht Dordrecht. Per zoogdiersoort wordt een beeld gegeven van het voorkomen, de uiterlijke kenmerken, de leefwijze en de biotoopkeuze. Echte 'verrassingen' onder de soorten ontbreken maar, wie weet dat de huisspitsmuis in het gebied nog een zeldzame soort is? En dat de noordse woelmuis zelfs in rietkragen tussen de bietenakkers werd aangetroffen?

De teksten worden verluchtigd met prachtige foto's van verschillende fotografen. Een minpunt zijn echter de verspreidingskaarten, die erg rommelig en erg druk ogen. Jammer, want verspreidingskaarten zijn zo ongeveer het bestaansrecht van een atlas.

Daarnaast zijn ook de soortteksten een minpunt. De inhoud is meestal erg algemeen en nauwelijks (wetenschappelijk) onderbouwd met literatuurverwijzingen, wat de vraag oproept voor welk publiek het boek gemaakt is. De goed geïnformeerde amateur of professional zal weinig nieuws

tegen komen. Wie echter in Dordrecht of Zuid-Holland woont, zal ongetwijfeld wel iets van zijn of haar gading vinden. "De zoogdieren van het Eiland van Dordrecht" is te koop à € 14,95 bij de Natuur- en Vogelwacht Dordrecht. Telefoon: 078-6213921.

MH

Graslanden, zomen en droge heiden

Deel 2 van de Atlas van Plantengemeenschappen in Nederland

De 'Atlas van Plantengemeenschappen in Nederland' biedt een overzicht van de verspreiding van de plantengemeenschappen die in Nederland voorkomen. De vier delen van de atlas vormen een eenheid met de in de jaren 1990 verschenen serie 'De Vegetatie van Nederland'. Deel twee behandelt de graslanden, zomen en droge heiden.

Het grootste deel van het boek

bestaat uit heel leesbare beschrijvingen en verspreidingskaartjes op uurhokbasis van alle 48 onderscheiden plantengemeenschappen. Vaste onderdelen van de teksten zijn, onder meer, het patroon van voorkomen en veranderingen hierin, bedreigingen en herstel-mogelijkheden. Een apart hoofdstuk is gewijd aan (herstel)beheer. Hier ligt de belangrijkste link met zoogdieren, namelijk het belang van begrazing door wilde - of, bij gebrek daaraan, gedomesticeerde - zoogdieren.

De auteurs geven verschillende gedetailleerde voorbeelden van herstelprojecten in diverse landschapstypen. Zo heeft jaar-rondbeweiding met Charolais-runderen in de duinen van Goeree geleid tot herstel van de zeldzame Associatie van

ERRATUM BIJ

'Op zoek naar zoogdieren'

In het op 17 mei 2002 verschenen jubileumboek van de VZZ is ondanks een zeer zorgvuldige eindredactie een aantal slordigheden geslopen.

Op pagina 62 wordt in het kader van Dr. S. Broekhuizen gesteld dat hij in 2002 de Scheygrondprijs zal ontvangen. Deze opmerking is echter ook van toepassing op V. van Laar en had derhalve ook in het kader op pagina 40 vermeld moeten zijn.

De laatste twee woorden op pagina 94 ("De das") moeten vervangen worden door "gege-"; de zin loopt op pagina 96 door. De tekst op pagina 100 moet beginnen met "De das ...".

Op pagina 115 moeten zes regels van onderen de woorden "en de twintigste" geschrapt worden.

Rogier Lange

maanvaren en vleugeltjesbloem. Langs de Vecht bij Dalfsen breidt de Associatie van schapengras en tijm, met soorten als cipreswolfsmelk en hazenpootje, zich uit dankzij ingezette Galloway-runderen. Mergellandschapen verspreiden, via hun vacht, zaden van diverse Rode Lijstsoorten door de Limburgse kalkgraslanden. Ook de rol van het konijn als begrazer wordt, weliswaar zijdelings, besproken.

Deze atlas is het eerste boek in zijn soort. De auteurs zijn er in geslaagd een grote schat aan (specialistische) kennis voor iedereen, van planteleek tot professional, toegankelijk te maken. Voor mensen met een brede ecologische interesse is het een prachtig boek over de graslanden, zomen en droge heiden die ons land nog te bieden heeft; ook als leefgebied van zoogdieren. Voor mensen die met begrazingsbeheer van doen hebben is deze atlas een 'must'.

Minne Feenstra

Weeda, E.J., J.H.J. Schaminée & L. Van Duuren, 2002. Atlas van de plantengemeenschappen in Nederland deel 2: Graslanden, zomen en droge heiden. Uitgave KNNV.

KNNV, Postbus 19320, 3501 DH Utrecht. ISBN 90 5011 148 3. Prijs € 40,95 (ledenprijs € 35,95). Alle uitgaven van de KNNV staan op www.knnvuitgeverij.nl.

Ethische aspecten bij het beheer van wilde zwijnen

In opdracht van de Dierenbescherming heeft Alterra een advies uitgebracht over het beheer van wilde zwijnen, vooral gericht op het beheer op de Veluwe.

Het rapport beschrijft eerst de natuurlijke populatiedynamiek van wilde zwijnen. Hoe hoog of laag de aantallen kunnen zijn wordt bepaald door de

Ethische aspecten bij het beheer van wilde zwijnen

G.W.T.A. Groot Bruinderink
D.R. Lammertsma

Alterra-rapport 475, ISSN 1566-7197

WAGeningenUR

hoeveelheid voedsel die in in de herfst beschikbaar is: de mast, dat is de hoeveelheid beukenoten en eikels. In jaren met weinig mast treedt er in de winter een hoge sterfte op. Een experiment van tien jaar met het niet-bijvoeren van de zwijnen gaf duidelijke uitkomsten. Als de mens niet beheert, kent de populatiedichtheid grote pieken en dalen. Voor het ecosysteem is dat geen bezwaar. Sterke fluctuaties in de stand zouden tot een natuurlijker bosontwikkeling leiden. Een terughoudend beheer is voor natuurlijke landschappen een voor de hand liggende optie.

Maar, zoals de auteurs aangeven, het niet meer door de mens reguleren van het bestand brengt risico's met zich

mee. Wij hebben er te weinig ervaring mee. Daarom adviseren ze toch te beheren, en gaan in op de ethische vragen rond het beheer. Interessant is de beschouwing dat bijvoeding de stand, en daardoor de jachtinspanning, vergroot. De winst, die daarmee wordt geboekt op het gebied van individueel welzijn, wordt overschaduwd door de aantasting van het recht op zelfredzaamheid en op soortspecifiek gedrag. Bijvoeding brengt dus ook een hogere mate van verstoring teweeg.

Marijke Drees

G.W.T.A. Groot Bruinderink & D.R. Lammertsma, 2002. Ethische aspecten bij het beheer van wilde zwijnen. Alterra-rapport 475, ISSN 1566-7197.

Biber als Land- schafsgestalter

De bever staat in toenemende mate in de belangstelling. Terwijl men in België nieuwsgierig afwacht welke resultaten de herintroductie van de bevers in de Ardennen oplevert, raakt men elders wederom vertrouwd met de invloed van Europa's grootste knager. Deze Duitse publicatie bespreekt de impact van de bever op zijn leefomgeving, na introductie van de soort in twee beeksystemen in een met de Ardennen vergelijkbaar landschap in Hessen.

Een grondig inzicht in het doen en laten van de bever weerhoudt ons ervan oude vooroordelen op te rakelen of tot doemdenken over te gaan. Het boek is goed gestoffeerd met literatuurreferenties en beschrijft een uitgebreid spectrum van invloeden op de morfologie, de hydrologie, de vegetatie en de veelzijdige fauna van hooglandbeken.

Geen element werd over het hoofd gezien en alle aspecten komen uitvoerig aan bod. Niettegenstaande al deze wijsheid stelt het werk op het einde teleur door de beknoptheid waarmee de onderzoeksresultaten naar een optimaal beheer van het beverhabitat worden vertaald.

Weliswaar worden enkele waardevolle beheersvoorstellen geformuleerd, maar die zijn zeer lokaal georiënteerd. De povere vertaalslag naar een praktijkgericht beheer blijft een oud zeer van veel wetenschappelijke werken.

Dirk Criel

Biber als Landschaftsgestalter, Mark Harthun, Schriftenreihe der Horst-Rhode-Stiftung (1998) - 199 pagina's, bijlagen inbegrepen - formaat 20,5 x 14,5 cm - met fotobijlage; ISBN 3-933221-05-6; Maecenata Verlag, Albrechtstrasse 22, D-10117 Berlin verkoopprijs: € 20,00

Johan Bos

Van knuppelen tot knuffelen...

Zeehond en Waddenzee

...en over de zeehondenopvang op Texel

Zeehonden in opvang

De discussie over het wel of niet doorgaan met de opvang van zeehonden was onder beleidsmakers, onderzoekers en opvangorganisaties al in volle hevigheid bezig toen dit voorjaar een nieuwe uitbraak van zeehondenziekte Nederland bereikte. Deze ontwikkeling scherpte de tegenstellingen natuurlijk extra aan en de discussie bereikte vervolgens ook (weer) krant en televisie. Ook Zoogdier heeft eerder dit jaar aandacht besteed aan de uitbraak en aan de vraag of opvang wel of niet moet plaatsvinden (Reijnders, P. & B. Jansen, 2002).

Recent zijn twee boeken uitgebracht, die verschillende aspecten van de discussie over de opvang van zeehonden uitdiepen. Het eerste is een publicatie van de vakgroep Gezondheidsrecht en Ethiek van de

Universiteit te Utrecht. De dilemma's rondom de opvang van zeehonden worden daarin gebruikt als centrale casus in een verhandeling over de ethische aspecten van de opvang van wilde dieren. Het boek biedt vooral inzicht in de wijze waarop de argumenten van voor- en tegenstanders tot stand komen. Deze is gebaseerd op het respect voor de intrinsieke waarde van individuele dieren, maar ook op de erkenning dat een ecosysteem eveneens een intrinsieke waarde heeft, die anders is dan de optelsom van de organismen die erin voorkomen. In de praktijk blijkt namelijk dat dier-ethici wel degelijk

respect voor wildheid hebben en eco-ethici óók de intrinsieke waarde van individuele dieren erkennen. Uiteindelijk komen de auteurs tot een keuzemodel dat kan helpen bij het besluit om dieren wel of niet op te vangen. Zij hanteren daarbij het begrip 'respect voor wildheid', dat tot gevolg heeft dat dieren in hun natuurlijke leefomgeving zo veel mogelijk met rust gelaten moeten worden. Ook sterfte is tenslotte een onderdeel van de natuurlijke levensloop. Daarnaast wijzen zij erop, dat er ook geldige redenen zijn om wél over te gaan tot opvang, vooral wanneer de mens zelf de hand heeft gehad in de moeilijkheden waarin een dier terecht is gekomen. Dan kan het principe van 'compenserende rechtvaardigheid' gelden. Bovendien is er het praktische argument (eveneens door beide partijen erkend) dat het veilig is om de expertise en faciliteiten rond opvang in stand te houden voor het geval het ooit weer bergafwaarts mocht gaan met de zeehond én het argument dat de opvang educatieve waarde heeft. De auteurs stellen tenslotte dat het uiteindelijk de verantwoordelijkheid van de overheid blijft om, in overleg met deskundigen, de voorwaarden te stellen waaronder opvang van individuele dieren plaats mag vinden. Dezelfde overheid die tenslotte verantwoordelijk is voor de naleving van zowel de Gezondheids- en Welzijnswet voor Dieren (zorgplicht voor individuele dieren) als de Flora- en Faunawet (bescherming van wilde dieren tegen menselijk handelen). Een aantal decennia geleden was de opvang van zeehonden net zo min vanzelfsprekend als tegenwoordig. De jacht op deze soort was nog tot 1962 toegestaan, en het heeft lang geduurd voordat de effecten van de vervuiling van de Waddenzee op de zeehondenpopulatie duidelijk werden. EcoMare heeft een boek uitgebracht ter gelegenheid van 50

jaar zeehondenopvang. Daarin wordt de geschiedenis van de opvang van zeehonden op Texel geschetst vanaf het allereerste begin, toen Gerrit de Haan, conservator van het toenmalige Texels Museum (nu EcoMare), en zijn vrouw een 'huiler' in huis namen. Daarbij is het boek meteen een eerbetoon aan de activiteiten van dit echtpaar, dat met vallen en opstaan leerde hoe de dieren verzorgd moesten worden. Ook de uitbraak van zeehondenziekte in 1988 en het onverwachte herstel van de populatie zeehonden in de Waddenzee daarna, komen uitgebreid aan bod. De mogelijkheid, dat de ziekte een aanzienlijk effect heeft gehad op de fitness van de overlevenden en zo heeft bijgedragen aan het proces van natuurlijke selectie, wordt besproken en als wezenlijk onderdeel van de discussie over het voortzetten van de opvang van zeehonden benoemd. Doordat het boek helaas is geschreven vóór de huidige uitbraak van het zeehondenvirus, krijgt de bespreking van deze discussie toch een enigszins merkwaardig effect. Het boek gaat immers uit van een zeer snel herstellende en gezonde populatie in de Waddenzee, terwijl er momenteel een hoge sterfte plaats vindt. Niettemin is het een prettig leesbaar boek waaraan, onder anderen, Peter Reijnders heeft bijgedragen. Door zijn wetenschappelijk wat dieper gravende beschouwingen is het boek ook voor lezers met enige basiskennis van de zeehond nog interessant. De vele foto's en de vlot geschreven tekst maken het bovendien voor de echte leek óók een toegankelijk geheel, dat de kinderachtige toon, waaraan zoveel 'plaatjesboeken' lijden, grotendeels weet te vermijden.

Meta Rijks

J. Vorstenbosch e.a., 2001. 'Doen of laten? Empirische en normatieve vragen rond de opvang van dieren uit het wild', Centrum voor Bio-ethiek en Gezondheidsrecht Universiteit Utrecht, 106 pp.

ISBN: 90-72920-17-1.

Johan Bos, 2002. 'Zeehonden en Waddenzee, van knuppelen tot knuffelen...'. EcoMare. € 15,90 (te bestellen via EcoMare, Ruyslaan 92 De Koog, Texel), 94pp. ISBN: 90-75318-13-8.

Reijnders, P & B. Jansen, 2002. 'De toekomst van de zeehond hangt af van ons handelen', Zoogdier 13(3): 16 - 19.

Wo liegt der Hase im Pfeffer?

Het hazenbestand is op veel plaatsen in Europa zienderogen achteruitgelopen. Over het hoe en waarom bestaan tal van theorieën en er worden nog meer oplossingen voorgesteld. Door de haas in de deelstaat Nord-Rhein-Westfalen op de rode lijst in te schrijven, barste de discussie omtrent de noodzaak en wenselijkheid van een gerichte beschermingsbeleid voor een bejaagbare diersoort pas goed los. Om op een zakelijke manier hierover te kunnen discussiëren, organiseerde de NUA een studiedag waarvan de voordrachten en standpunten thans zijn gepubliceerd. In het rapport worden de grondbeginselen van de populatie-ecologie van de haas uiteengezet en de oorzaken van de achteruitgang bediscussieerd. De rol van de jacht staat daarin vaak centraal en dit zowel wat de achteruitgang als de bescherming betreft. Het rapport verschaft eveneens inzicht in de huidige kennis omtrent de haas en gaat uitvoerig in op verscheidene redenen om de haas als bedreigde diersoort in de rode lijst van zoogdieren op te nemen.

Dirk Criel

Wo liegt der Hase im Pfeffer?
Natur- und Umweltschutz Akademie NRW NUA-Seminarbericht Band 7 (2001) - 78 pagina's bij-lagen inbegrepen - A4-formaat - geïllustreerd; Natur- und Umweltschutz-Akademie NRW (NUA), Siemensstrasse 5, D-45659 Recklinghausen, verkoopprijs: € 10,00 (+ € 1,00 verzendkosten)